

CLICK, SCROLL, CONNECT – AND BALANCE

Ψηφιακή ευημερία των παιδιών
στα σχολεία της Ευρώπης

ΣΥΝΟΨΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Το 2025, το Ίδρυμα Vodafone και ο Οργανισμός Save the Children ξεκίνησαν ένα πανευρωπαϊκό πρόγραμμα ψηφιακών δεξιοτήτων και ανθεκτικότητας για παιδιά ηλικίας 9 έως 16 ετών, με στόχο να υπερβούν τη βασική ψηφιακή κατάρτιση και να προωθήσουν την ασφαλή, ηθική και σίγουρη χρήση του διαδικτύου. Το πρόγραμμα εφαρμόζεται σε οκτώ χώρες και έχει ενσωματωθεί στην υφιστάμενη πρωτοβουλία του Ιδρύματος Vodafone, Skills Upload Junior, εστιάζοντας σε καίρια ζητήματα, όπως η διαδικτυακή ασφάλεια, τα ψηφιακά δικαιώματα και η υπεύθυνη συμπεριφορά, ενώ καθοδηγείται από το πλαίσιο SMILE – Security (Ασφάλεια), Management (Διαχείριση), Identity (Ταυτότητα), Literacy (Κατάρτιση), Empathy (Ενσυναίσθηση) – στηρίζοντας την ψηφιακή ισορροπία και ανθεκτικότητα των παιδιών με μια προσέγγιση χωρίς αποκλεισμούς και με επίκεντρο τα δικαιώματα.

Προς υποστήριξη της νέας αυτής συνεργασίας, οι δύο Οργανισμοί πραγματοποίησαν από κοινού αυτή την έρευνα με σκοπό να διερευνήσουν και να προσφέρουν μια ολιστική κατανόηση της τρέχουσας κατάστασης της ψηφιακής ευημερίας των παιδιών σε όλη την Ευρώπη. Οι στόχοι της έρευνας ήταν η χαρτογράφηση των υφιστάμενων στοιχείων και ο εντοπισμός κενών στις παροχές και την υλοποίηση, καθώς και ευκαιριών για ενίσχυση των προστατευτικών πλαισίων και για προώθηση μιας συστηματικής ανασκόπησης ακαδημαϊκής και μη επίσημα δημοσιευμένης βιβλιογραφίας, σε συνδυασμό με συνεντεύξεις εμπειρογνομόνων. Κατόπιν αναζήτησης σε βάσεις δεδομένων και καταλόγους εγγράφων και περιεχομένου που προτάθηκαν από ειδικούς, εξετάστηκαν αρχικά συνολικά 112 πηγές, εκ των οποίων 53 επιλέχθηκαν για εις βάθος ανάλυση. Οι φωνές των παιδιών ενσωματώθηκαν μέσω δευτερογενών δεδομένων από συγκεκριμένες παιδοκεντρικές ερευνητικές μελέτες, ιδιαίτερα από μελέτες που είχαν προηγουμένως διεξαχθεί από την Save the Children στη Ρουμανία, την Ισπανία και τη Δανία. Τα αποτελέσματα παρείχαν πολύτιμο πλαίσιο κατανόησης και βοήθησαν έτσι ώστε η ανάλυση να αποτυπώσει τις πραγματικές/ρεαλιστικές εμπειρίες των παιδιών.

Διεξήχθησαν τέσσερις συνεντεύξεις με ειδικούς από τον ακαδημαϊκό χώρο, υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, αντιπροσωπεύοντας ένα ευρύ φάσμα προοπτικών για το ζήτημα της ψηφιακής ευημερίας των παιδιών. Οι ειδικοί ήταν οι: Rhiannon-Faye McDonald (θύμα ψηφιακής και φυσικής κακοποίησης, και επικεφαλής υπεράσπισης δικαιωμάτων υποστήριξης στην Marie Collins Foundation [MCF]), Charlotte Aynsley (Ιδρύτρια και Διευθύνουσα Σύμβουλος της Rethinking Safeguarding), Tyler Shores (Διευθυντής του Προγράμματος ThinkLab του Πανεπιστημίου του Cambridge) και Silke Müller (Διευθύντρια δευτεροβάθμιου σχολείου, συγγραφέας και υπερασπιστρια δικαιωμάτων). Η μελέτη αυτή θα αποτελέσει τη βάση για τις προγραμματικές και υπερασπιστικές πρωτοβουλίες της συνεργασίας μεταξύ του Ιδρύματος Vodafone και του Οργανισμού Save the Children.

Κυρια ευρηματα

Την τελευταία δεκαετία, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει το πιο ολοκληρωμένο παγκοσμίως πλαίσιο ψηφιακής προστασίας για παιδιά, βασισμένο στις αρχές των δικαιωμάτων του παιδιού και υποστηριζόμενο από καίριες νομοθεσίες, όπως ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (GDPR) και ο Κανονισμός για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (DSA). Τα εν λόγω μέτρα επιβάλλουν συλλογικά την προστασία της ιδιωτικότητας στο σχεδιασμό (privacy-by-design), υπευθυνότητα και διαφάνεια των ψηφιακών πλατφορμών, καθώς και προστασία από επιβλαβές περιεχόμενο, ενώ παράλληλα παρέχουν και εργαλεία επιβολής. Παρά την πρόοδο, εξακολουθούν να υφίστανται ανισότητες στην ΕΕ ως προς την επαλήθευση ηλικίας, τη διαχείριση περιεχομένου και την ψηφιακή παιδεία, δημιουργώντας ένα κατακερματισμένο τοπίο. Η νέα πανευρωπαϊκή εφαρμογή επαλήθευσης ηλικίας και η Εργαλειοθήκη Διασφάλισης Ηλικίας (Age Assurance Toolbox) στοχεύουν στην εναρμόνιση των προτύπων, ωστόσο, χωρίς ευέλικτο και συμπεριληπτικό σχεδιασμό, διατρέχουν τον κίνδυνο να αποκλείσουν ευάλωτα παιδιά. Παρομοίως, η διαχείριση περιεχομένου παραμένει άνιση, με την έκθεση σε επιβλαβές περιεχόμενο να διαφέρει δραματικά μεταξύ των χωρών.

Αναδυόμενοι κίνδυνοι, συμπεριλαμβανομένου υλικού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών που παράγεται με τεχνητή νοημοσύνη (AI-generated CSAM), ψευδούς και παραπλανητικού οπτικοακουστικού περιεχομένου (deepfakes) και επιβλαβών αλγοριθμικών συστημάτων στοχευμένων προτάσεων (recommender systems), ξεπερνούν τα υπάρχοντα ρυθμιστικά εργαλεία. Αν και ο Κανονισμός για την Τεχνητή Νοημοσύνη (AI Act) και ο Κανονισμός για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (DSA) στοχεύουν στην αντιμετώπιση αυτών των απειλών, βρίσκονται ακόμη υπό διαμόρφωση. Απαιτείται ισχυρότερη εναρμόνιση με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, τα δικαιώματα των παιδιών γενικότερα, καθώς και η ουσιαστική συμμετοχή των παιδιών, προκειμένου τα πλαίσια να είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες του μέλλοντος. Μια

συνεπής, βασισμένη στα δικαιώματα προσέγγιση, που εξελίσσεται διαρκώς, θα είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση της ταχύτητας, της κλίμακας και της πολυπλοκότητας των νέων ψηφιακών κινδύνων.

Σε όλη την Ευρώπη, τα παιδιά εκτίθενται ολοένα και περισσότερο σε ψηφιακούς στρεσογόνους παράγοντες όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός (cyberbullying), η παραπληροφόρηση, τα εθιστικά χαρακτηριστικά σχεδιασμού και οι επιβλαβείς κοινωνικές συγκρίσεις, τα οποία συμβάλλουν σε αυξανόμενα επίπεδα άγχους, κατάθλιψης και προβλημάτων συμπεριφοράς. Το επιβλαβές περιεχόμενο, που εκτείνεται από ρητορική μίσους έως βίαιες εικόνες, είναι ευρέως διαδεδομένο και οι ειδικοί προειδοποιούν για την αυξανόμενη επιρροή της μισογυνίας, των επιβλαβών έμφυλων προτύπων και του ψευδούς και παραπλανητικού οπτικοακουστικού περιεχομένου (deepfakes). Το φύλο διαμορφώνει σημαντικά τις διαδικτυακές εμπειρίες των παιδιών: τα κορίτσια αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη πίεση για την εικόνα του σώματος, σεξουαλική παρενόχληση και έκθεση σε μειωτικό περιεχόμενο, ενώ τα αγόρια διατρέχουν κίνδυνο να εσωτερικεύσουν επιβλαβείς νόρμες μέσω περιεχομένου που προάγει τη βία και την εκμετάλλευση, με την κακοποίηση συχνά να μην αναφέρεται λόγω κοινωνικού στίγματος.

Παιδιά προερχόμενα από περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως νέοι της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ+, παιδιά από φυλετικές/εθνικές μειονότητες ή όσα έχουν νευροαναπτυξιακές αναπηρίες, αντιμετωπίζουν πολλαπλούς κινδύνους στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένης της παρενόχλησης λόγω ταυτότητας, του αποκλεισμού και της παραπληροφόρησης. Αυτοί οι κίνδυνοι συχνά υποτιμώνται στην πολιτική και την εκπαίδευση, παρά τον αντίκτυπό τους στην ψυχική υγεία και την ασφάλεια. Καθώς οι επιβλαβείς νόρμες εξαπλώνονται γρήγορα στο διαδίκτυο, υπάρχει επείγουσα ανάγκη για στρατηγικές ψηφιακής ευεξίας που να είναι συμπεριληπτικές, βασισμένες στην κατανόηση του τραύματος και ανταποκρινόμενες στις διαφορετικές εμπειρίες και ταυτότητες των παιδιών, διασφαλίζοντας ασφαλή και υποστηρικτικά ψηφιακά περιβάλλοντα για όλους.

Ισπανία, κορίτσι 16 ετών: «Και εδώ το πρόβλημα είναι επίσης εν μέρει ότι αν μια γυναίκα ανεβάσει κάτι στα social media, ήδη θεωρείται προκλητικό ή ότι κάνει κάτι λάθος, αλλά αν δημοσιεύσει κάτι αντίστοιχο ένας άνδρας, είναι ο καλύτερος στον κόσμο.

Οργανισμός Save the Children Spain, 2024

Καθώς τα ψηφιακά περιβάλλοντα αποκτούν κεντρικό ρόλο στις ζωές των παιδιών, είναι απαραίτητο να αναγνωριστούν οι εξελισσόμενες αναπτυξιακές τους ανάγκες και να προσαρμοστεί η υποστήριξη στις συγκεκριμένες συνθήκες και εμπειρίες τους. Οι ψηφιακοί κίνδυνοι μπορούν να επηρεάσουν όλα τα παιδιά, καθιστώντας αναγκαίες εξατομικευμένες και παιδοκεντρικές προσεγγίσεις. Αυτές οι προσεγγίσεις θα πρέπει να αναγνωρίζουν τόσο τις ικανότητες, όσο και την ανθεκτικότητα των παιδιών, κατά το σχεδιασμό πολιτικών, συστημάτων υποστήριξης και παρεμβάσεων.

Υπάρχει αυξανόμενη αναγνώριση σε ολόκληρη την ΕΕ ότι τα σχολεία πρέπει να υπερβούν τους στενούς ακαδημαϊκούς στόχους για να υποστηρίξουν την ολιστική ψηφιακή ευημερία των παιδιών. Αυτό περιλαμβάνει την καλλιέργεια της ψηφιακής κατάρτισης, της ασφάλειας και της ψυχικής υγείας μέσω προγραμμάτων σπουδών, της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και ολιστικών σχολικών προσεγγίσεων. Πλαίσια της ΕΕ, όπως το Σχέδιο Δράσης για την Ψηφιακή Εκπαίδευση (Digital Education Action Plan), το DigComp και η Εκπαίδευση για τον Ψηφιακό Πολίτη (Digital Citizenship Education), στοχεύουν να εφοδιάσουν τους μαθητές με κρίσιμες ψηφιακές δεξιότητες, ενώ τα κράτη - μέλη υλοποιούν εθνικές πρωτοβουλίες για τη διδασκαλία υπεύθυνης διαδικτυακής συμπεριφοράς και ανθεκτικότητας. Ωστόσο, η υλοποίηση παρουσιάζει ανομοιογένεια, συχνά παρεμποδιζόμενη από ευρύτερες συστημικές προκλήσεις, όπως περιορισμένους πόρους, χρονικούς περιορισμούς, ανεπαρκή επιμόρφωση εκπαιδευτικών και έλλειψη ευθυγράμμισης των προγραμμάτων σπουδών. Τα παιδιά δηλώνουν ότι τους λείπει βασική ενημέρωση για θέματα όπως η παραπληροφόρηση, η προστασία προσωπικών δεδομένων και η κατανόηση του προφίλ των χρηστών από τον αλγόριθμο, ενώ οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν την ανεπαρκή εκπαίδευση και τις ασαφείς οδηγίες ως εμπόδια.

Τα ίδια τα παιδιά ζητούν μεγαλύτερη σαφήνεια και υποστήριξη στην πλοήγησή τους στον ψηφιακό κόσμο, συμπεριλαμβανομένης της κατανόησης του τρόπου χρήσης των δεδομένων τους και της ανάπτυξης δεξιοτήτων χρήσης των μέσων. Παρά την ύπαρξη ορισμένων αποτελεσματικών προγραμμάτων και εργαλείων (π.χ. SELFIE¹, DETECT), η πλειοψηφία της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών παραμένει κατακερματισμένη και συχνά βασίζεται σε βραχυπρόθεσμες καμπάνιες ΜΚΟ, αντί για συστημική πολιτική. Η ενσωμάτωση της ψηφιακής ευημερίας στα εθνικά προγράμματα σπουδών, η ενίσχυση των ικανοτήτων των

εκπαιδευτικών και η υιοθέτηση ολιστικών σχολικών και συμμετοχικών προσεγγίσεων είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση των ψηφιακών κινδύνων και την προώθηση της ευημερίας των μαθητών. Ωστόσο, οι ανισότητες στις υποδομές και τους πόρους συνεχίζουν να εμποδίζουν την ισότιμη πρόσβαση, ιδιαίτερα σε κοινότητες με περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες, καθιστώντας ζωτικής σημασίας την επένδυση σε συμπεριληπτικές, βιώσιμες στρατηγικές εκπαίδευσης που δίνουν προτεραιότητα στην ψηφιακή ζωή όλων των παιδιών.

Η προώθηση της ψηφιακής ευημερίας των παιδιών απαιτεί περισσότερα από αποσπασματικές παρεμβάσεις· χρειάζεται μια συστημική προσέγγιση που να ενσωματώνει την ψηφιακή ευημερία στις ευρύτερες δομές που στηρίζουν τη ζωή των παιδιών. Αναγνωρίζοντας ότι οι ψηφιακές εμπειρίες είναι αδιαχώριστες από τις συνολικές εμπειρίες των παιδιών, η υποστήριξη της ψηφιακής τους ευημερίας πρέπει να εντάσσεται στα καθημερινά περιβάλλοντα όπου τα παιδιά μεγαλώνουν και αναπτύσσονται, δομημένη γύρω από τις οικογένειες, τα σχολεία, τις κοινότητες και τα πολιτικά πλαίσια. Αυτή η προσέγγιση πρέπει να είναι παιδοκεντρική, βασισμένη στα δικαιώματα, να λαμβάνει υπόψη τη φωνή των παιδιών και να υποστηρίζεται από συντονισμένη δράση σε όλους τους τομείς. Τελικά, η ψηφιακή ευημερία θα πρέπει να αναγνωριστεί ως συλλογική ευθύνη, ενσωματωμένη στα συστήματα που διαμορφώνουν τις ζωές των παιδιών, τόσο εντός, όσο και εκτός διαδικτύου.

Υιοθετώντας μια προοπτική για τα δικαιώματα του παιδιού

Τα παιδιά ολοένα και περισσότερο θεωρούν την ψηφιακή τεχνολογία ως απαραίτητη για την πραγμάτωση των δικαιωμάτων τους, βλέποντας την πρόσβαση στο διαδίκτυο ως βασική ανάγκη συνδεδεμένη με την εκπαίδευση, την ταυτότητα, την εργασία και τη συμμετοχή τους σε κοινωνίες ποικιλομορφίας και συμπερίληψης (Third και Moody, 2021). Αναγνωρίζουν το ψηφιακό περιβάλλον ως κρίσιμο εργαλείο προσωπικής

Ηνωμένο Βασίλειο, κορίτσι, 17 ετών: Τα ψηφιακά δικαιώματα είναι ανθρώπινα δικαιώματα. Δεν θα έπρεπε να παραγνωρίζονται

Third και Moody, 2021

ανάπτυξης και μελλοντικών ευκαιριών, τόσο στην ιδιωτική τους ζωή, όσο και στις επαγγελματικές τους φιλοδοξίες. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNCRC) υπογραμμίζει ότι οι ψηφιακές πολιτικές, τεχνολογίες και υπηρεσίες πρέπει να θέτουν ως προτεραιότητα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Τα παιδιά δεν είναι απλώς παθητικοί χρήστες, αλλά ενεργοί φορείς δικαιωμάτων και οι φωνές τους πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στη διαμόρφωση του ψηφιακού περιβάλλοντος. Το Γενικό Σχόλιο Αρ. 25 (2021) της UNCRC ενισχύει ότι τα δικαιώματα των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων της ιδιωτικότητας, της συμμετοχής και της προστασίας, πρέπει να διασφαλίζονται στο διαδίκτυο, όπως και στον φυσικό κόσμο.

Η ευθυγράμμιση των δικαιωμάτων των παιδιών για προστασία με ελευθερίες, όπως η έκφραση και η πρόσβαση στην πληροφορία, απαιτεί προσεκτική και εμπεριστατωμένη χάραξη πολιτικής. Υπερβολικά περιοριστικά μέτρα, όπως γενικές απαγορεύσεις, μπορεί ακούσια να υπονομεύσουν τις προσπάθειες προώθησης της ψηφιακής ευημερίας των παιδιών. Τα παιδιά ζητούν επίσης διαφάνεια από τις εταιρείες και αυστηρότερο ρυθμιστικό πλαίσιο για τον περιορισμό καταχρηστικών πρακτικών, όπως η εμπορευματοποίηση των δεδομένων και η υπερβολική διαφήμιση. Παρά την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση, οι εθνικοί νόμοι συχνά υστερούν σε σχέση με το διασυννοριακό χαρακτήρα των ψηφιακών υπηρεσιών και οι επιχειρήσεις ενδέχεται να προτάσσουν το κέρδος έναντι του βέλτιστου συμφέροντος των παιδιών. Οι Αρχές Επιχειρηματικής Συμπεριφοράς για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Child Rights Business Principles) και συστηματικά εργαλεία, όπως οι Αξιολογήσεις Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Παιδιού (CRIAs) μπορούν να διασφαλίσουν ότι οι αναδυόμενες τεχνολογίες σέβονται και υποστηρίζουν τα δικαιώματα των παιδιών από την αρχή.

Για την προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων των παιδιών στο διαδίκτυο, οι κυβερνήσεις πρέπει να υιοθετήσουν ενιαίες στρατηγικές, βασισμένες στα δικαιώματα και ευθυγραμμισμένες με τα διεθνή πρότυπα. Απαιτούνται ισχυρότεροι μηχανισμοί συντονισμού και επιβολής, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνεπής υλοποίηση σε όλες τις χώρες και τις πλατφόρμες.

Συστάσεις:

Na δοθεί προτεραιότητα στα ψηφιακά δικαιώματα των παιδιών μέσω της ανάπτυξης ολοκληρωμένων εθνικών οδηγιών και πόρων που ρητά αναγνωρίζουν και τηρούν αυτά τα δικαιώματα σε διαδικτυακά περιβάλλοντα. Οι προσπάθειες αυτές πρέπει να ευθυγραμμίζονται με τα διεθνή πρότυπα, συμπεριλαμβανομένου του Γενικού Σχολίου Αρ. 25 της UNCRC, ώστε να διασφαλίζεται μια συνεπής και βασισμένη στα δικαιώματα προσέγγιση.

Na θεσπιστούν ισχυρότεροι μηχανισμοί υλοποίησης που διασφαλίζουν τη συμμόρφωση σε όλες τις πλατφόρμες και τις δικαιοδοσίες, καθώς και ενισχυμένοι διασυννοριακοί μηχανισμοί επιβολής για την κάλυψη των ρυθμιστικών κενών.

Θετοντας ως προτεραιότητα τις φωνες των παιδιων και αναγνωριζοντας τη δυνατοτητα δρασης τους

Η ουσιαστική συμμετοχή των παιδιών είναι κρίσιμη για τη διαμόρφωση ψηφιακών περιβαλλόντων που αντανakλούν τα δικαιώματα, τις ανάγκες και τις πραγματικές εμπειρίες τους. Αντί να θεωρούνται παθητικοί χρήστες, τα παιδιά πρέπει να αναγνωρίζονται ως ενεργοί συντελεστές στην πολιτική, την εκπαίδευση και τον σχεδιασμό τεχνολογίας. Οι ειδικοί συμφώνησαν ότι οι περισσότεροι ενήλικες, είτε εκπαιδευτικοί, οικογένειες ή φορείς χάραξης πολιτικής, έχουν περιορισμένη κατανόηση των διαδικτυακών εμπειριών των παιδιών, λόγω, για παράδειγμα, της χρήσης διαφορετικών πλατφορμών ή της αλληλεπίδρασης με διαφορετικό περιεχόμενο βάσει αλγορίθμων. Παρότι η συμμετοχή των νέων αυξάνεται, παραμένει άνιση, με λίγες μόνο χώρες να επιτρέπουν επίσημες δομές συν-δημιουργίας.

Η πραγματική συμμετοχή δεν εμπεριέχει μόνο τη διαβούλευση με τα παιδιά, αλλά την άμεση και ουσιαστική εμπλοκή τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η γνώση τους για τους διαδικτυακούς κινδύνους, η επιθυμία για καθοδήγηση αντί για περιορισμό και η λεπτομερής κατανόηση των ψηφιακών αλληλεπιδράσεων δείχνουν ότι τα παιδιά είναι ειδικοί από μόνα τους.

Τα μικρότερα παιδιά και τα παιδιά με αναπηρίες συχνά αποκλείονται από αυτή τη συμμετοχική προσέγγιση. Οι πολιτικές τείνουν να πλαισιώνουν τους νεότερους χρήστες αποκλειστικά ως αποδέκτες προστασίας, περιορίζοντας τις ευκαιρίες για ανάπτυξη ανθεκτικότητας και ικανότητας δράσης. Ζητήματα προσβασιμότητας περιθωριοποιούν περαιτέρω τα παιδιά με αναπηρίες, λόγω περιορισμένης πρόσβασης σε υποστηρικτικά εργαλεία και έλλειψης συμπεριληπτικής έρευνας και σχεδιασμού. Για να διασφαλιστεί ότι ακούγονται οι φωνές όλων των παιδιών, μηχανισμοί όπως τα μαθητικά συμβούλια, τα νεανικά πάνελ και οι μηχανισμοί ανατροφοδότησης με ρυθμιστικές αρχές πρέπει να ενσωματωθούν στην ψηφιακή διακυβέρνηση. Όταν τα παιδιά βλέπουν ότι οι φωνές τους οδηγούν σε απτές αλλαγές, είναι πιθανότερο να εμπλακούν, να αναφέρουν προβλήματα και να συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός ασφαλέστερου ψηφιακού μέλλοντος.

Συστάσεις:

Διασφάλιση ουσιαστικής, συνεχούς συμμετοχής των παιδιών στη χάραξη πολιτικής, με σαφείς δομές και μηχανισμούς ανατροφοδότησης που δείχνουν πώς η συμβολή των παιδιών διαμορφώνει αποφάσεις, ιδίως σε θέματα ψηφιακής ασφάλειας, εκπαίδευσης και ρυθμιστικού πλαισίου.

Συν-δημιουργία προσβάσιμων, φιλικών προς τα παιδιά υλικών πολιτικής που αντανakλούν τις ποικίλες εμπειρίες των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων με αναπηρίες, προκειμένου να υποστηριχθεί μια ενημερωμένη και συμπεριληπτική συμμετοχή στην ψηφιακή διακυβέρνηση.

Ενίσχυση συστημάτων για τη δημιουργία ενός ενδυναμωτικού περιβαλλοντος

Η καλλιέργεια της ψηφιακής ευημερίας των παιδιών στην Ευρώπη απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση προσανατολισμένη στην ενίσχυση συστημάτων που υπερβαίνει αποσπασματικές ή θεματικά περιορισμένες παρεμβάσεις. Βασισμένα στο κοινωνικοοικολογικό πλαίσιο, τόσο τα μοντέλα παιδικής προστασίας, όσο και αυτά που εφαρμόζονται σε επίπεδο ολόκληρης της σχολικής κοινότητας δίνουν έμφαση σε συντονισμένες προσπάθειες σε όλα τα επίπεδα – ατομικό, διαπροσωπικό, θεσμικό και συστημικό. Αυτά τα μοντέλα προάγουν την ψηφιακή κατάρτιση, τη συναισθηματική ρύθμιση και τις ασφαλείς διαδικτυακές συμπεριφορές, ενώ παράλληλα διασφαλίζουν χωρίς αποκλεισμούς βιώσιμες πολιτικές και πρακτικές σε σχολεία, κοινότητες και εθνικά συστήματα.

Η μετάβαση από τη ρητορική στην πράξη απαιτεί τη δέσμευση ολόκληρου του οικοσυστήματος – κυβέρνησης, βιομηχανίας, σχολείων, οικογενειών και κοινωνίας των πολιτών – ώστε να εξασφαλιστούν οι πόροι, ο συντονισμός και η καθιέρωση μιας ολιστικής αντίληψης για την ψηφιακή ευημερία των παιδιών.

Συνέντευξη Rhiannon-Faye McDonald, Μάιος 2025

Βασικά σημεία αυτής της προσέγγισης είναι η υποστήριξη των εκπαιδευτικών μέσω εκπαίδευση τους σε ψηφιακά θέματα, ανθεκτικότητα και ευημερία. Ταυτόχρονα, είναι πολύ σημαντικό να συμμετέχουν ενεργά και οι γονείς, και φροντιστές, οι οποίοι διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση των ψηφιακών εμπειριών των παιδιών. Η έρευνα δείχνει ότι οι πιο αποτελεσματικές στρατηγικές για την ψηφιακή ευημερία συν-δημιουργούνται μέσα από ισχυρές συνεργασίες μεταξύ οικογενειών και σχολείων. Ωστόσο, τόσο οι εκπαιδευτικοί, όσο και οι φροντιστές, αισθάνονται ανεπαρκώς εξοπλισμένοι να υποστηρίξουν τα παιδιά λόγω κενών στις γνώσεις και την αυτοπεποίθηση σχετικά με τον ψηφιακό κόσμο. Τα ίδια τα παιδιά ζητούν μεγαλύτερη επένδυση στην εκπαίδευση αξιόπιστων ενηλίκων γύρω από τους διαδικτυακούς κινδύνους, τις πλατφόρμες και τις στρατηγικές προστασίας. Επιτυχημένες πρωτοβουλίες καλλιεργούν μη επικριτικούς χώρους για διάλογο και συνεργασία, ενδυναμώνοντας τους φροντιστές ως πρόσωπα εμπιστοσύνης και υποστήριξης και όχι ως επιτηρητές, διασφαλίζοντας συνεχή υποστήριξη για τα παιδιά, τόσο στο σπίτι, όσο και στο σχολείο. Η υψηλής ποιότητας ψηφιακή κατάρτιση είναι σημαντική και, ως μέρος μιας προσέγγισης ενίσχυσης συστημάτων, πρέπει να συμβαδίζει με τις αρχές ασφάλειας από σχεδιασμού (safety-by-design), την τεχνολογική λογοδοσία και τις ευθύνες του ευρύτερου οικοσυστήματος φορέων που διατηρούν μια ασφαλή και ισορροπημένη ψηφιακή εμπειρία για τα παιδιά και τους νέους.

Συστάσεις:

Ενθάρρυνση προσεγγίσεων ενίσχυσης των συστημάτων και ολόκληρης της σχολικής κοινότητας που θα ενσωματώνουν την ψηφιακή ευημερία σε πολιτικές, μαθησιακά περιβάλλοντα και ευρύτερες στρατηγικές ψυχικής υγείας και κοινωνικής ένταξης. Η ψηφιακή ευημερία πρέπει να αποτυπώνεται στην κουλτούρα, το ήθος, τις πολιτικές και την καθημερινή ρουτίνα του σχολείου. Αυτό περιλαμβάνει συνεργασίες μεταξύ πολλών εμπλεκομένων και διαφορετικών τομέων, για παράδειγμα μεταξύ σχολείων και επαγγελματιών ψυχικής υγείας, παρόχων εκπαιδευτικής τεχνολογίας (EdTech) και οργανισμών κατάρτισης στα μέσα.

Ενίσχυση της επιμόρφωσης και επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών (και κατ' επέκταση γονέων/φροντιστών) στον χώρο της ευημερίας και της διαδικτυακής ασφάλειας, και ενεργή εμπλοκή των οικογενειών για την καλλιέργεια ισχυρών σχέσεων σχολείου-γονέων μέσω εκπαιδευτικών δράσεων, εργαστηρίων και συν-σχεδιασμού.

Ενσωμάτωση του διαδικτύου – αναγνωρίζοντας τη διασυνδεση online/offline

Υπάρχει μια αυξανόμενη αναγνώριση ότι οι ψηφιακές και οι εκτός διαδικτύου ζωές των παιδιών είναι βαθιά αλληλένδετες, σχηματίζοντας μια αδιάσπαστη αλυσίδα που απαιτεί ολοκληρωμένες και όχι αποσπασματικές παρεμβάσεις. Η προσέγγιση ολόκληρης της σχολικής κοινότητας για την ψηφιακή ευημερία, που υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την UNESCO, προτείνει την ενσωμάτωση της διαδικτυακής ασφάλειας σε υπάρχοντα προγράμματα για τον εκφοβισμό, τη σεξουαλική υγεία και την εκπαίδευση για τις σχέσεις, ώστε να εκπέμπονται συνεπή μηνύματα γύρω από την αξιοπρέπεια, τη συναίνεση και τον αμοιβαίο σεβασμό σε διαδικτυακά και εκτός διαδικτύου περιβάλλοντα. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι περισσότερες διαδικτυακές απειλές και επιβλαβείς συμπεριφορές αντανακλούν τις ήδη υπάρχουσες σχέσεις και δυναμικές μεταξύ των συνομηλίκων. Αυτό δείχνει πόσο σημαντικά είναι τα προγράμματα πρόληψης που βοηθούν τους νέους να αντιμετωπίζουν σωστά τις δύσκολες κοινωνικές καταστάσεις σε κάθε περιβάλλον.

Ο ηθικός αναστοχασμός ως μέρος της ψηφιακής κατάρτισης βοηθά τα παιδιά να σκέφτονται κριτικά για τις ηθικές και κοινωνικές συνέπειες των πράξεων και των εμπειριών τους σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Ενθαρρύνει συζητήσεις προσανατολισμένες σε αξίες, συνειδητή λήψη αποφάσεων, ενσυναίσθηση και μια αυξανόμενη αίσθηση ευθύνης, τόσο για τον εαυτό τους, όσο και για τους άλλους. Επιπλέον, η ψηφιακή ευημερία περιλαμβάνει και τη σωματική υγεία: η παρατεταμένη χρήση οθόνης επηρεάζει το σώμα μέσω αδράνειας και καταπόνησης, καθιστώντας απαραίτητο οι παρεμβάσεις να καλύπτουν όλο το φάσμα της ψηφιακής ενασχόλησης των παιδιών: κοινωνικό, συναισθηματικό και σωματικό.

Χρειαζόμαστε συζητήσεις με τα παιδιά που βασίζονται σε αξίες, συζητήσεις που τα ενδυναμώνουν να διαχειρίζονται αυτόν τον κόσμο με ανθεκτικότητα και όσο το δυνατόν πιο υγιή τρόπο. Ώστε να μπορούν να πουν: «Το κλείνω τώρα. Δεν θέλω να είμαι μέρος αυτού του δικτύου πια. Αφήνω το κινητό μου στην άκρη και συναντώ τον φίλο μου.» ”

Συνέντευξη Silke Müller, Ιούνιος 2025

Συστάσεις:

Προώθηση μιας ισορροπημένης, συμπεριληπτικής προσέγγισης στην ψηφιακή κατάρτιση που θα υπερβαίνει περιοριστικές ή αποκλειστικά προστατευτικές στρατηγικές, μέσω της ενσωμάτωσης ενοτήτων διαδικτυακής ασφάλειας μέσα στα υφιστάμενα προγράμματα, της καλλιέργειας υγιών συνηθειών εντός και εκτός διαδικτύου, της διδασκαλίας της ανθεκτικότητας στους διαδικτυακούς κινδύνους και της ανάδειξης του δυναμικού της τεχνολογίας για να υποστηρίξει τη δημιουργικότητα, τη συμπερίληψη και την ενεργή συμμετοχή των μαθητών.

Λαμβανοντας υποψη τα αναπτυξιακα σταδια των παιδιων και εστιαζοντας στην ικανοτητα τους να προσαρμοζονται

Καθώς τα ψηφιακά περιβάλλοντα αποκτούν ολοένα πιο κεντρικό ρόλο στη ζωή των παιδιών, η καλλιέργεια της ψηφιακής ανθεκτικότητας – αντί της θωράκισής τους από όλους τους κινδύνους – είναι απαραίτητη. Η ανθεκτικότητα επιτρέπει στα παιδιά να διαχειρίζονται και να ανακάμπτουν από διαδικτυακές προκλήσεις μέσω συναισθηματικής ρύθμισης, κριτικής σκέψης και ψηφιακής κατάρτισης. Μια προσέγγιση προσανατολισμένη στις δυνάμεις και προσαρμοσμένη στην ηλικία των παιδιών αναγνωρίζει τις εξελισσόμενες ικανότητες των παιδιών και υποστηρίζει την ανάπτυξή τους, ιδιαίτερα κατά την εφηβεία, όταν η αποδοχή από τους συνομηλίκους και το κοινωνικό κύρος διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην ευημερία τους. Αντί να αποφεύγουν πλήρως τις αντιξοότητες, τα παιδιά μαθαίνουν μέσω καθοδηγούμενης εμπειρίας και διαλόγου να μετατρέπουν τις προκλήσεις σε ευκαιρίες ανάπτυξης. Πρωτοβουλίες όπως το μοντέλο Ψηφιακής Ετοιμότητας του Ηνωμένου Βασιλείου και το Έτος 2025 Ψηφιακής Εκπαίδευσης του Πολίτη του Συμβουλίου της Ευρώπης υπογραμμίζουν την ανάγκη για συμπεριληπτικές, βασισμένες στα δικαιώματα προσεγγίσεις αποκατάστασης, που εξοπλίζουν τα παιδιά ώστε να δραστηριοποιούνται με ασφάλεια, ενσυναίσθηση και αυτοπεποίθηση στο διαδίκτυο.

Συστάσεις:

Διαμόρφωση πολιτικών και πρωτοβουλιών προσαρμοσμένων στα αναπτυξιακά στάδια και τις ηλικιακές ομάδες π.χ. πρώιμη παιδική ηλικία, μέση παιδική ηλικία, εφηβεία), ευθυγραμμίζοντας αντίστοιχα τις μεθόδους ψηφιακής προστασίας και δράσεις υποστήριξης.

Προώθηση της ψηφιακής ανθεκτικότητας ως βασικής δεξιότητας μέσω της καλλιέργειας της ενσυναίσθησης και της θετικής και υπεύθυνης ψηφιακής συμπεριφοράς πολιτών, όπως για παράδειγμα με την προώθηση προγραμμάτων που βοηθούν τα παιδιά να κατανοούν τον συναισθηματικό αντίκτυπο της συμπεριφοράς στο διαδίκτυο, ενθαρρύνοντας αλληλεπιδράσεις που διέπονται από σεβασμό και κατανόηση.

Οι βλάβες που σχετίζονται με τη φήμη πλήττουν περισσότερο τους εφήβους, επειδή το κοινωνικό κύρος έχει τεράστια σημασία σε αυτή την ηλικία.

Συνέντευξη Charlotte Aynsley, Μάιος 2025

Αναγνωρίζοντας και ενσωματώνοντας τη διαφορετικότητα των παιδιών

Τα παιδιά δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα, ωστόσο οι πολιτικές ψηφιακής ευημερίας συχνά τα αντιμετωπίζουν ως τέτοια, παραβλέποντας τα διαφορετικά αναπτυξιακά στάδια, τα κοινωνικά πλαίσια και τις συνθήκες ζωής τους. Η προώθηση της ψηφιακής ισότητας απαιτεί μια συμπεριληπτική, διαθεματική προσέγγιση, που λαμβάνει υπόψη τις πολυδιάστατες ταυτότητες, όπως το φύλο, η αναπηρία, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, η εθνικότητα και η γεωγραφία. Αυτοί οι παράγοντες διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά έχουν πρόσβαση, αλληλεπιδρούν και επηρεάζονται από τον ψηφιακό κόσμο, αλλά συμβάλλουν και σε έντονες ανισότητες στην ψηφιακή ένταξη. Οι στρατηγικές πρέπει να προσαρμόζονται, ώστε να αντικατοπτρίζουν αυτές τις διαφορετικές πραγματικότητες, διασφαλίζοντας ισότιμη πρόσβαση στις ψηφιακές ευκαιρίες και την προστασία από κινδύνους, ειδικά για τα κορίτσια, τα παιδιά με αναπηρίες και εκείνα που προέρχονται από περιθωριοποιημένα περιβάλλοντα.

Η έρευνα αναδεικνύει ότι τα παιδιά από οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, αγροτικές περιοχές και όσα έχουν νευροαναπτυξιακές διαταραχές αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα εμπόδια στην ψηφιακή ένταξη, συχνά στερούμενα προσβάσιμης τεχνολογίας και στοχευμένης υποστήριξης. Αυτός ο αποκλεισμός μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική απομόνωση, μειωμένες μαθησιακές επιδόσεις και αυξημένη έκθεση σε διαδικτυακούς κινδύνους. Χωρίς σχεδιασμό που να επικεντρώνεται στον χρήστη και χωρίς συμπεριληπτικές πολιτικές, οι ψηφιακές πλατφόρμες ενδέχεται να ενισχύσουν τις υφιστάμενες ανισότητες. Ένα πολυεπίπεδο πρίσμα είναι επομένως αναγκαίο για να διασφαλιστεί ότι οι πρωτοβουλίες ψηφιακής ευεξίας θα προσεγγίσουν και θα υποστηρίξουν τους πιο ευάλωτους, επιτρέποντας σε όλα τα παιδιά να συμμετέχουν πλήρως και με ασφάλεια στην ψηφιακή ζωή.

Συστάσεις:

Υιοθέτηση πολυεπίπεδου πλαισίου στη χάραξη πολιτικής και τις πρακτικές, το οποίο θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες περιθωριοποιημένων και υποεκπροσωπούμενων ομάδων, αναγνωρίζοντας πώς οι αλληλοεπικαλυπτόμενες ευαλωτότητες εντείνουν τους ψηφιακούς κινδύνους και τον αποκλεισμό (Stefanidi, 2023· OECD, 2025b).

Διασφάλιση ισότητας, συμπερίληψης και ηλικιακής καταλληλότητας σε όλες τις πρωτοβουλίες και τα προγράμματα που ενισχύουν την ψηφιακή ανθεκτικότητα και ευεξία των παιδιών, με ιδιαίτερη μέριμνα για παιδιά από μειονεκτικά περιβάλλοντα, αγροτικές περιοχές, μειονότητες, οικογένειες χαμηλού εισοδήματος και παιδιά με αναπηρίες.

Αξιοποιώντας τεκμηριωμένες προσεγγίσεις

Παρά την αυξανόμενη προσοχή στην ψηφιακή ευεξία των παιδιών, οι τρέχουσες στρατηγικές συχνά στερούνται ισχυρής τεκμηρίωσης, λόγω ερευνητικών κενών, ανεπαρκών πλαισίων μέτρησης και περιορισμένης εκπροσώπησης περιθωριοποιημένων ομάδων εκεί όπου υπάρχουν στοιχεία. Αυτό περιορίζει την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων, ιδίως για παιδιά που αντιμετωπίζουν ανισότητες και διακρίσεις.

Τα τεκμήρια παραμένουν κατακερματισμένα, ιδίως σχετικά με το πώς οι ψηφιακές εμπειρίες διαμορφώνουν την ταυτότητα και τις κοινωνικές νόρμες, με ελάχιστη διαθεματική ανάλυση. Η παρακολούθηση και αξιολόγηση των προσπαθειών για την ψηφιακή ευεξία των παιδιών παρουσιάζει ανομοιογένεια σε όλη την Ευρώπη και λίγα σχολεία αξιολογούν συστηματικά τον αντίκτυπο. Για τη βελτίωση των αποτελεσμάτων, χρειάζονται ισχυρά πλαίσια που να περιλαμβάνουν τις συναισθηματικές και κοινωνικές διαστάσεις της ψηφιακής ιδιότητας του πολίτη. Τα παιδιά, ιδιαίτερα εκείνα που αντιμετωπίζουν διακρίσεις, πρέπει να συμμετέχουν ενεργά και ουσιαστικά στον σχεδιασμό της έρευνας ή στη διαδικασία παραγωγής τεκμηρίων γενικότερα, καθώς και στις προσπάθειες αξιολόγησης. Οι φωνές τους πρέπει να εκπροσωπούνται αυθεντικά και να λαμβάνονται υπόψη στην πράξη, ιδίως εκείνες που πλήττονται περισσότερο από τον αποκλεισμό.

Συστάσεις:

Κάλυψη των υφιστάμενων ερευνητικών κενών στην ψηφιακή ευεξία των παιδιών, ιδίως γύρω από τη διαθεματικότητα, και ενίσχυση της παραγωγής τεκμηρίων που αποτυπώνονται ανά ηλικία, φύλο, εθνικότητα, αναπηρία και κοινωνικοοικονομικό καθεστώς.

Θέσπιση και υποστήριξη υψηλής ποιότητας συστημάτων παρακολούθησης και αξιολόγησης σχετικά με την ψηφιακή ευεξία των παιδιών, μέσω επενδύσεων και ανάπτυξης στιβαρών μεθοδολογιών και εργαλείων που μετρούν ολιστικά την ψηφιακή ανθεκτικότητα και ευεξία των παιδιών.

Σκεφτείτε, για παράδειγμα, ένα σύστημα αξιολόγησης για εφαρμογές και συσκευές – παρόμοιο με τις ετικέτες διατροφής ή τις προειδοποιήσεις περιεχομένου. Μια εφαρμογή θα μπορούσε να λάβει πράσινη σήμανση, επιδεικνύοντας την απουσία (γνωστών) συμπεριφορικών κινδύνων, ενώ μια άλλη θα μπορούσε να επισημανθεί με κίτρινο για να προτείνει χρήση με μέτρο και μια άλλη με κόκκινο, που θα υποδηλώνει ότι τα εθιστικά χαρακτηριστικά σχεδιασμού της είναι επαρκώς τεκμηριωμένα. Αυτές οι προειδοποιήσεις θα μπορούσαν θεωρητικά να γίνουν πιο συγκεκριμένες, όπως: «Μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την προσοχή, τον αυτοέλεγχο ή τους κύκλους ύπνου.»

Συνέντευξη Tyler Shores, Μάιος 2025